

تقریر درس خارج فقه الصلاة آیت الله اراکی دامت برکاته

مقرر	حجت الاسلام مرتضی اسدیان	جلسه	۸۶	تاریخ	۱۴۰۱/۰۳/۰۳
عنوان اصلی درس	نماز مسافر				
فصل سوم	شرائط وجوب تقصیر				
شرط اول	قطع مسافت				
شرط دوم	قصد مسافت				
شرط سوم	استمرار قصد				
شرط چهارم	سفر، سفر معصیت نباشد				
فروعاً مسأله					

الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا محمد و آله الطیبین الطاهرین

پیش درآمد

بحث امروز در فرع دوازدهم از فروع سفر معصیت است. فرع دوازدهم بنا بر آنچه مرحوم صاحب عروه می فرمایند این چنین است که در مسئله چهل و سوم می فرماید:

ما عنوان این بحث را این چنین بیان کرده ایم که «الصوم فی سفر المعصیه بعد العدول عنها الی الطاعة و بالعکس». بحث، در مورد تکلیف صوم در سفری است که در ابتدا، سفر، سفر معصیت بوده و به طاعت تغییر پیدا می کند و بالعکس. تکلیف روزه در این موارد چگونه است؟ این اصل فرع است. تفصیل را مرحوم سید رحمته الله اینگونه می فرمایند:

«إذا كان السَّفرُ في الإبتداءِ مَعْصِيَةً فَقَصَدَ الصَّوْمَ ثُمَّ عَدَلَ فِي الْإِثْناءِ إِلَى الطَّاعَةِ فَإِنْ كَانَ الْعُدُولُ قَبْلَ الزَّوَالِ وَجَبَ الْإِفْطَارُ وَإِنْ كَانَ بَعْدَهُ فَفِي صَحِّهِ الصَّوْمُ وَوُجُوبُ إِتْمَامِهِ إِذَا كَانَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ مَثَلًا وَجْهَانِ، وَالْأَحْوَطُ الْإِتْمَامُ وَالْقَضَاءُ»؛

به نظر می رسد که این سبک برای طرح فرع موجب تشویش است و بهتر این بود که همان طور که سبک ما اینگونه است، قواعدی که در این فرع هست در ابتدا بیان شود.

فروض موجود در فرع

چهار اصل مفروض در این فرع موجود است:

۱. این مسئله درجایی است که قبل از زوال باشد؛ اما اگر سفر بعد از زوال باشد، چه ابتدای سفر معصیت باشد و چه طاعت، در هر دو صورت روزه بر او واجب است، چون حتی اگر در ابتدا به قصد معصیت هم برود روزه بر او واجب است. و جالب این است که نه سید و نه بزرگانی که تعلیق بر مساله زده‌اند، این تفصیل را ذکر نکردند.

۲. وجوب صوم نسبت به ساعات روز انحلالی نیست. یعنی ما در طول روز فقط یک وجوب صوم داریم. نه «واجب» متعدد داریم و نه «وجوب» متعدد: «ثُمَّ أَتَمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ»^۱.

۳. اساساً وجوب صوم ماه مبارک رمضان بر مسافر تشریع نشده است. و این اصل مهمی است که بعضی بزرگان از آن غافل شده‌اند. این که مسافر باید افطار کند، آیا به این معنا است که صوم بر همه واجب شده است و تخفیفاً به مسافر گفته شده افطار کن؟ یا این که در واقع اصلاً لم یشرع الصوم للمسافر؟

همان طور که در نماز قصر هم چنین اشتباهی گفته شده؛ بعضی فکر کرده‌اند که نماز چهار رکعتی تشریع شده و برای مسافر دو رکعت تخفیف داده شده است. در حالی که در روایات آمده است که اساس نماز، دو رکعتی بوده و وجود مقدس رسول الله صلی الله علیه و آله دو رکعت برای مقیم اضافه فرموده‌اند. پس اساساً برای مسافر، نماز چهار رکعتی تشریع نشده است و جواب ما هم به اهل سنت که استناداً به آیه: «فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ...»^۲ قائل به جواز و تخفیف قصر برای مسافرنند، این است که خیر، این آیه تخفیف به قصر نیست. بلکه این آیه دلالت بر این دارد که اصلاً نماز چهار رکعتی در حق مسافر تشریع نشده است و اگر به قصد تشریع بخواند حرمت تشریع شامل حالش می‌شود. صوم هم همین گونه است. می‌فرماید: «فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ»^۳ یعنی کسی که حاضر باشد و مسافر نباشد روزه بر او واجب است. البته معنی کردن آیه به رؤیت هلال برای وجوب صوم، اشتباهی است که برخی دچار شده‌اند. «شاهد» به قرینه «سفر» در آیه قبل به معنای «حضر» است.

۴. وجوب صوم برای مسافر در سفر معصیت، حکم عقابی است، مثل برخی محرمات تشریعات که بر بنی اسرائیل وضع شد.

فروض مسئله

۱. اگر سفر بعد از زوال باشد، روزه واجب است مطلقاً، چه قصد معصیت، اول سفر باشد یا در اثناء.

۲. قبل از زوال، مسافرت به قصد معصیت بوده و سپس به طاعت تبدیل شده.

۱. سوره بقره: ۱۸۷.

۲. سوره نساء: ۱۰۱.

۳. سوره بقره: ۱۸۵.

در این جا هم فرقی نمی‌کند که تبدیل به طاعت قبل از زوال باشد یا بعد از زوال باشد (این تشقیقی که در کلام صاحب عروه هست هیچ وجهی ندارد). اگر سفر قبل از ظهر بوده و در ابتدا، سفر معصیت بوده باشد و قبل از ظهر غرض، تبدیل به طاعت شد، آن بخش از روزی که با طاعت همراه بوده، وجوب صوم ندارد و ما هم گفتیم که وحدت سفر ملازم با وحدت حکم نیست، و آن بخش دوم سفر هم که وجوبش انحلالی نیست که بگوییم در بخش اول صوم به خاطر عصیان واجب است و در بخش دوم خیر، فالنتیجه، يجب علیه الافطار و القضاء. چرا که هیچ وجهی برای وجوب صوم در برهه و محدوده اطاعتی از سفر وجود ندارد؛ بخصوص اینکه گفتیم وجوب صوم برای مسافر عقابی است، و بعد از تبدیل معصیت به طاعت وجهی برای وجوب صوم باقی نمی‌ماند.

حال فرقی نمی‌کند این تبدیل بعد یا قبل از زوال باشد، یعنی حتی اگر نیم ساعت قبل از غروب هم تبدیل به طاعت شد، باز هم دلیلی برای ادامه صوم وجود ندارد.

۳. اینکه سفر قبل از زوال بوده و در ابتدا سفر به غرض طاعت بوده و بعد تبدیل به معصیت شد. حال این تبدل قبل از ظهر یا بعد از ظهر باشد فرقی نمی‌کند. همانطور که افطار یا عدم افطار فرقی در مسئله ندارد. پس هم تشقیق مسئله توسط سید ایراد دارد و هم تفریعاتی که امثال مرحوم خویی به مساله زده‌اند وجهی ندارد.

ما یک وجوب صوم بیشتر نداریم کما اینکه صیام ناقص نداریم: «ثُمَّ أَتَمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ» و این وجوب صوم واحد، برای «فمن شهد منكم الشهر» است.

و صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ